

Қазіргі кезеңде электрондық төлем жүйелері, банктер, әлеуметтік желілер, онлайн-ойындар, ұялы байланыс операторлары, интернет-дүкендер, мемлекеттік органдар бір-бірімен белсенді ынтымақтаса бастады. Бұл ретте нарыққа қатысушылар арасындағы виртуалды төлемдер де барлық ықтимал тәсілдермен: электрондық ақшамен, пластикалық немесе виртуалды банк картасының шотынан, ұялы абоненттің дербес шотынан, лезде төлеу терминалдары арқылы және басқа да төлем құралдарын пайдалана отырып жүргізіледі. Өзіне-өзі қызмет көрсету терминалдарында ұсынылған банк қызметтерінің спектрі де айтарлықтай кеңейді. Қолма-қол ақшаны аудару мен тауарларды төлеуден басқа, түрлі қызметтер үшін төлемақы жасауға (ТКШ, ұялы байланыс және т.б.), ақша аударымдарын жүзеге асыруға, қарыздарды өтеуге, салымдарды ашуға және толықтыруға мүмкіндік туды. Ғаламтор желісі арқылы есеп айырысу үшін виртуалды (алдын-ала төленген) карталардың танымалдығы да артып келеді. Осы орайда электрондық төлем қызметтерінің қарқынды дамып келе жатқан нарығы пайдаланушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыруға мүмкіндік береді (мысалы, "Amazon", "PayPal" немесе "eBay" сияқты әлемдегі ең ірі дүкендер мен қызметтер қабылдайтын ақша").

Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкінің мәліметтері бойынша 2020 жылдың 21 қазанына елімізде 28 электрондық ақшалар жүйесі қызмет атқарады, атап айтсақ: «Woopay», «Qiwі кошелек», «Личная Касса», «Paypoint», «ONE», «Номерау», «Халық», «AllPay», «Kaspi Bank», «MyBonus», «Homebank Wallet», «Wallet One», «Казпочта», «PPC», «Indigo24», «Senim», «КАЗЕВРОМОБАЙЛ», «AlmaPay», «Onay Pay», «One Click», «Innopay», «WebMoney Kazakhstan», «Silkpay», «PAYBOX.money», «ASIPAY (АЗИЯПЭЙ)», «Aitu – Платежные решения», «Interpay», «Bloomzed.kz» ЖШС [2].

Нарық айтарлықтай өзгерістерге ұшырады, тауарларды, қызметтерді, ақша аударымдарын төлеу бойынша көптеген жаңа қызметтер пайда болды. Осылайша, электронды есеп айырысу нарығы қазіргі кезеңде тиімді және алдағы уақытта қарқынды дамуды жалғастырады деп қорытынды жасауға болады.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының Заңы «Төлемдер және төлем жүйелері туралы» 2016 жылғы 26 шілдедегі №11-VI ҚРЗ. <http://adilet.zan.kz/>
2. Электрондық ресурс: <https://www.nationalbank.kz>

Болатова С.К., 1курс (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.к., доцент Шакеев С.С.

COVID-19 ПАНДЕМИЯСЫНЫҢ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНА ӘЛЕУМЕТТІК – ЭКОНОМИКАЛЫҚ ӘСЕРІ

Өткен жыл көпшіліктің көкейінде көпке дейін сақталатыны анық. Тосыннан келген дертке дүние жүзі даурығып, экономикаға екпіні де тимей қоймады. Бұрын-соңды болмаған бірталай өзгерістер әлем елдерін есенгіретіп тастағаны рас. Қиындықтар біздің елді де айналып өтпеді. Қауіпті дерттен қалың жұртшылықты сақтау алғашқы орында тұрғандықтан, жеке кәсіпкерлердің жұмысы уақытша тоқтап, көптеген жұмыс орындары өз қызметкерлерін ақысыз демалысқа жіберуге мәжбүр болды. Мәдени-сауық орталықтары да біраз уақыт өз көрермендерімен арадағы байланысты үзіп, мезгілсіз үзіліске кетуге мәжбүр болды. Автобустар арнайы графикпен қатынап, араға үзіліс алғаны тағы бар. Осы орайда, арнайы мамандардың мәліметінші елімізде сауда, транспорт, басқа да қызмет түрлері біршама зардап шеккен. Экономиканың бұлайша құлдырауына транспорт және сауда саласында қосылған құнның төмендеуі қысым түсірген. Жылдың бірінші жартысында транспорт саласы шамамен 15% құлдыраған. Сауда саласы да 11% деңгейінде тарихи құлдырауды басын кешіріп отыр. Әсіресе Алматы секілді сауда айрықша маңызды рөл атқаратын өңірлердің экономикасы біршама әлсіреді.

«Еңбек ресурстарын дамыту орталығы» АҚ вице-президенті Олжас Төлеуовтың сөзінше: «Уақытша жұмыс істейтіндерді ресми түрде жұмыссыздармен қосып есептейтін болсақ, шамамен 880 мың адам болып шығады. Ал бұл жұмыссыздық деңгейінің 4,8 - 5% емес, 9,5% екенін көрсетеді. Жұмыссыздықтың мұндай жоғары көрсеткіші 2000 жылдардың басында ғана байқалғанын айта кету керек», – дейді. Осы айтылған сөздерден-ақ, мәселенің қаншалықты маңызды екенін аңғаруға болады.

Кәсібінен – нәсіп тауып жүрген бірқатар жанның жұмысының тоқтауы шығынға әкеліп соқтырды. Аяқ асты айлықсыз қалған адамдар, күн көріс қамын ойлап, уайымдағандары рас. Оған қоса, карантиндік шаралар қай уақытқа дейін созылатын белгісіз еді. Осы орайда ел тұрғындарына көмек көрсету мақсатында мемлекеттен 42 500 теңге көлемінде жәрдемақы тағайындалды. Өтінімдер түрлі сайт, чат, боттар көмегімен қабылданып, Үкімет тарапынан 4,5 млн. адам арнайы көмекті иеленген. Бұл есенгіреп қалған ел тұрғындарының көңілдеріне медеу болып, күнкөріс деңгейін сәл де болса жеңілдетуге өз септігін тигізді.

Карантиннің кесірінен кредитін төлеуге мүмкіндігі болмаған жандарға да біршама көмек көрсетілді. Қаражаттан онсыз да қысылып жүрген қарызы бар жұртшылыққа бұл жеңілдіктер аса қажет еді. Осы орайда, банктерден несие алған 14 мың субъект кредитті қайтару мерзімін кейінге шегеруді сұрауға өтінім берген.

Коронавирус қалың жұртшылықтың қалтасына қағып қана қоймай, еліміздің экспорт, импорт мәселесіне де өз ықпалын тигізді. Мұнай және минералды шикізат экспортының, осы саладағы сауда, өндіріс көлемінің кемуіне байланысты экспорт пен импорттың айырмасы, екінші тоқсанда 25%-ға азайған. Бұл әрине біраз өндірушілердің жұмысының тоқтауымен тығыз байланысты. Оған қоса, қауіпті дерт өршіп тұрған кезде, карантиндік талапқа сай блок-бекеттердің қойылуы. Сырттан товар тасымалдау барысында туындаған қиындықтар.

Дағдарыс әлем халқының басым көпшілігінде болып, әр ел өзінше стратегиялар ойлап тауып, оңтайлы шешім қабылдауға тырысты. Өз кезегінде біздің ел де экономикаға қатысты бірқатар мәселелерді қолға алып, «Экономикалық зерттеулер институты» АҚ басқарма төрағасының кеңесшісі Ғазиз Сейілханов: «Біріншіден, экономиканы әртараптандыру қажет. Бұл мәселеге кешенді түрде назар аудару керек. Еліміздің экономикасы ұлттық компанияларға тәуелді. Яғни, екіншіден, жеке меншік секторды дамыту қажет. Үшіншіден, елімізде кеңістіктік әртараптандыру керек. Бізде кейде экономикалық ресурстар бәсекелік қабілетсіз немесе бәсекелестік артықшылықтары жоқ өңірлерге жіберіледі», – деп атап өтті.

Аталған бұл ұсыныстар өз тиімділігін беріп, өтпелі кезеңде «Бір жағадан – бас, бір жеңнен – қол», -шығарып өтеміз деген ниеттеміз.

Карантин біраз салаға өзгерістер енгізіп, айналдырған бір жылдың ішінде өз жаңашылдығын енгізіп үлгерді. Әсіресе, «қашықтан оқу», «қашықтан жұмыс жасау» секілді, бұрын сирек қолданылып жүрген тәсілдер бірден қалыпты өмірге айналып, адамдар өздігінен әрекет етуге көшті. Жұмыстан айрылған талай жанның жаңа қыры ашылып, өзінің бойындағы жасырынып жатқан мүмкіндіктерін іске асырып, табыс табуға деген талпынысын оятты.

Қандай қиындық болса да, артында қуанышымен тұрғаны анық. Олай болса, бұл кезең де уақытша деп білемін. Ең бастысы ел іргесі аман, жұртымыз тыныш болсын! Әлі де әлемді дүрліктіріп тұрған кеселдің тезірек көзі жойылып, ел экономикасы берік, әлеуметтік хал-ахуалы мықты бола берсін!

Әдебиеттер:

1. <https://informburo.kz/kaz/koronavirus-pandemiyasyny-azastan-ekonomikasyna-ser-anday-saraptama.html>

Гиниятова К.К., 2 курс (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарУ)
Ғылыми жетекшісі – э.ғ.м., аға оқытушы Темирбекова Л.А.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ АУЫЛ ХАЛҚЫНЫҢ ДЕМОГРАФИЯСЫ

Адам дүние есігін аша сала, өз мемлекеті үшін маңызды бір рөл атқарады. Бұл жайлы кішкентай сәби сезініп, білмейді. Дегенмен ол өз мемлекетінің халық санының бір кішкентай үлесін алады. Қала болсын, мемлекет болсын ауылдардан тұрады. Сондықтан бұл тақырыпты зерттеу өте қызықты әрі өзекті. Халық кез-келген мықты мемлекеттің негізін қалайды. Себебі онсыз мемлекет тіршілік ете алмайды. Бұл тақырыпты таңдауымның сөзсіз өз себептері өте көп. Өзім ауылда туып-өскендіктен, ауылдағы адамдардың санының азаюы мені қатты алаңдатады. Бұл тақырып егжей-тегжейлі зерттеп, көбеюіне өз ұсынысымды жазу менің міндетім деп білемін.

Ауыл-қазақ халқының алтын бесігі. Себебі, әрбір адам ауылмен тығыз байланысты. Қалаларға азық-түлікте осы ауылдан келеді емес пе?! Ауыл-тәлім-тәрбие, салт-дәстүр тұнып тұрған қасиетті де киелі жер.